

הַשְּׁלֵמָה הַסְּדֵרָה הַמְּבֻקָּשֶׁת בְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל! הַמִּשְׁתַּבְּחֵי "שִׁבְתַּי טִישׁ" בַּחֲנִיּוֹת הַסְּפָרִים

גיליון מס' 368

שנה 7

פרשת כי תצא, י"ד באלול תשע"ט

שִׁבְתַּי טִישׁ

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

כִּי־תֵצֵא לְמַחְמָה עַל־אֲבִיךָ (כא, י) - כִּי־תֵצֵא
ראשי תבואת כל ימך תציר צורת אביו, כפי המובא בספרים שסגלה לראות שמים לזכר את צורת אבותיו וללמד מדרכיהם, כמו שנאמר על יוסף הצדיק שדמות דיוקנו של אביו נראתה לו וזה הצילו מן החטא. וכן בפסוק **כִּי־תֵבֵא אֶל־הָאָרֶץ**, ראשי תבואת **כִּי תבא** הם כל ימך תציר בית אביו, שבזכות ההליכה במנהגי אבות תזכה לבוא אל הארץ ולעבד בה עבודת קדש. (מהרא"י בריסק)

וְהִבַּאתָ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ (כא, יב) - הַאֹרֶחַ הַחַיִּים
הקדוש פרש, שהפנה לנפש ההולכת אחר התשובה. ורמז לזה בראשי תבואת אלו שהם **אבות**, שהאבות מסייעים לחזור בתשובה בדברי חז"ל זכות אבותיו מסייעתו. (חסד לאברהם)

הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם לְאֶחָיו (כב, א) - הַשֵּׁב רָאשֵׁי תְּבוּת
הר שדה בית רמז לדברי האברבנאל, ששלשת בתי המקדש הם כנגד שלשת האבות. **הראשון** כנגד **אברהם** אבינו שכתוב בו **הר**, שנאמר **בהר ה'** נראה. **השני** כנגד **יצחק** אבינו, שכתוב בו **שדה** שנאמר **וצא יצחק לשוח בשדה**. **והשלישי** שיבנה במהרה כנגד **יעקב** אבינו שכתוב בו **בית**, שנאמר בו **ויקרא את־שם המקום בית־אל**, ובית הוא מקום מישב וקבוע כפי שפרש רש"י, מפני שאינו עתיד להחרב לעולם. (דברות צבי)

לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאָרַכְתָּ יָמִים (כב, ז) - אָמרו
חז"ל, **והארכת ימים בעולם הבא**. ורמז לזה, כי התבות **והארכת ימים** גנימטרית **בעולם שכלו** ארוך. (רבנו יהודה החסיד)

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו) - רָאשֵׁי תְּבוּת שִׁבְתַּי
לרמז על תוספת שבת שצריך עוד מעט יומו להוסיף על קדשת השבת, ושכרו הרבה מאד. (החיד"א)

שבת הוא זמן של תשובה מאהבה, ועל תשובה מאהבה יש שכר גם בעולם הזה, וזה רמז בתבות **בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ** שהן ראשי תבואת **שבת**, שגם ביומו בעולם הזה יקבל שכר על תשובה מאהבה. (אבני אש)

ספורים בפרשה

ולא־תשים דמים בביתך (כב, ח)

אחד מחסידיו של רבי מנחם מנדל מרימינוב, בא פעם לביתו וכשראה שהשלחן שבבית רעוע ומט לפל, הלך ורכש בדים מרבים שלחן חזק ויפה. בנו של הרבי, שהיה אז ילד קטן, נהנה מהשלחן החדש וכדרכו הילדים הסתובב ורץ סביבו יחד עם חברו שהתגורר בשכנותם. במהלך רצתו, לא נזהר הילד השכן דיו ונחבט בראשו באחד מקצות השלחן. התחיל הילד לבכות מעט, אולם לאחר דגעים ספורים נרצע והמשיך במשחקו. כשראה זאת הצדיק, זמן מיד נגר לביתו, ובקש ממנו להתרועע ולעגל את קצות השלחן היקר. תמחו בני הבית על השחתת השלחן יקר הערך, אולם הרבי עמד בתקפו על דעתו, ואמר: "אסור שיגרם חלילה צער לילד נוסף מילדי ישראל שיתקל בו, ואין לשים דמים בבית חלילה".

לא־תשיף לא־חיה נשף בסף (כג, ט)

אחת מנשות בכל האמידות, הגיעה פעם אל רבי יעקב מוצפי וספרה לו כי גרות השבת שהיא מדליקה מדי ליל שבת, כבים לאחר זמן קצר ללא שום סבה. כך קורה בביתה מדי שבת, גם אם השמן והפתילות מחלפים. אמר לה הרב: "ודאי מתרחש הדבר עקב אסור רבית". השתוממה האשה: "מהיכן יודע זאת הרב? אמנם מלוח אני פספס ברבית, אולם הכל מתבצע כהלכה בהתערעור עסקא' פדת וכדיו". יעצה רבי יעקב להדל מכה ואף הזיזרה שאם תמשיך כן, מסכנת היא את שלום ילדיה. יצאה הנגיזה מבית רבי יעקב, עלתה לביתו של רב אחר, והלה טען שאין אסור הלכתי להלוות פספס בהתרעקא והיא המשיכה בעסקיה. לא עברו ימים מספר, ואביה המנוח נראה אליה בחלום כשבדו חרב מלפשה, והוא מזיזרה שלא לעסק יותר בהלוואות ברבית. נחרדה האשה, עלתה לבקש את סליחת רבי יעקב, ומאז שחדלה ממעשיה הפסיקו גרות השבת להפכות.

ואתה עוף ויגע ולא ירא אלהים (כה, יח)

הגיע פעם אדם אחד אל רבי בונים מפשיסחא, והתאונן לפניו שזה שנים רבות שהוא מענה את גופו בסגופים ותעניות כדי להעפיל למדרגות רמות ונשאות, אך בניתים אינו חש בעצמו מאומה. אמר לו רבי בונים: "הבה ואספר לך מעשה שהיה עם הבעל־שם טוב, שצוה פעם לרתם את סוסיו טרם צאתו לדרך. מכיון שתחוץ היה הענין שנגע לכלל, עשה הבעל־שם טוב את דרכו בקפיצת הדרך והסוסים עפו כחץ מקשת. פרחו הסוסים במהירות וכאשר ראו שאינם עוצרים באכסניות הרגילות, החלו לחשב שמא כבר יצאו מגדר סוסים והפכו להיות בני אדם. לאחר זמן מה, פשראו שאינם נעצרים כלל למנוחה ואכילה, החלו כבר לחשב שמא הפכו להיות מלאכים ממש, אולם כאשר הגיע הבעל־שם טוב אל מחוז חפצו, והכניסו את הסוסים לארוה, התנפלו הללו על השחת והחציר והחלו לחטף ולאכל כדרך הסוסים". סיים רבי בונים ואמר: "בצום ותענית בלבד, אין האדם נעשה מלאך ואינו עולה למדרגות גבוהות. עקר העבודה לראות, כיצד נוהג האדם לאחר צומו ותעניתו, האם אז הוא חוזר להיות סוס ושוכח את כל עבודתו, או שבאמת התעלה לשמי רום".

לרפואת הילדה מרים בת חיה ברכה יהודית תחי' ולרפואת הנער אושר אמיל בן ברטה שיחי'

זמני השבת - ירושלים הדלה"נ 6.13 צאת השבת 7.24 רבנו תם 8.04

לקבלת הגיליון והנחיות
או"מ: 5806777@gmail.com

הגיליון מודפס באלפי עותקים לזיכוי הרבים בנדבת ידידינו היקרים הי"ו לע"נ ג'מילה בת יוכבד, אליהו בן חנינה שמעון בן ג'מילה ע"ה - למשפחת אוהיון. ולע"נ רבי שמעון זנטי בן מסעודה ע"ה ולע"נ מרת רחל בת אריה ע"ה למשפחת גטו, ולע"נ סמיו בן שלמה ז"ל למשפחת אבוקרט, ולע"נ מסגנאו בן יצחק טדלה ולרפואת: הבחור גבריאל זנטי בן חנינה שיחי', חוקיה בן כאפי שיחי' ואורה בת במוני יפה למשפחת מגן תחי' - בתושחי'

היה היה

ביידיה לאיש בן סורר ומורה

מפרסם היה 'החזקה' מלבלין בראיתו הזכה ובעיניו הצופיות למרחוק. הקסידות הביאתו לידי רוח הקדש. בדברי רבי פינקס בראיור בבריתא, והוא אף העיד על עצמו שעוד מילדותו יכול היה להביט למרחוק והתפלל שיטלו ממנו מדה זו, אולם כחו נותר לו להביט למרחק של ארבע מאות פרסה. בית מדרשו שבבלבלין, הפך לתל תלפיות נרבים נהרו אליו לבקש תורה מפיהו. לצד מעריציו הרבים ואהבתם הגדולה של חסידיו כלפיו, סבל החזקה גם מהתנגדיות קשות מצד אישים שונים, ובהם גם גאוני תורה וגדולי הדור, שהתנגדו לדרך החסידות שלו ולשמוש ברוח הקדש בריש גלי. מגדולי המתנגדים היו רבה של לבלין, רבי עזריאל הלוי הורביץ, שכנה ראש הברזל מרב חרופותו, וגם המגיד בלבלין רבי גריש הילפרין שוודשורף, מצאצאי בעל סדר הדורות. למרות התנגדותם והתבטאותיהם הקריפות נגדו, שמר החזקה על כבודם והתיחס אליהם בדרך ארץ מפלגת, ואף מעט מאנשי שלומו לקנא את כבודו, שכן גאוני תורה הם וכל מעשיהם לשם שמים. מספרים, שלאחר פטירת אשת החזקה, בא אחד אל 'ראש הברזל' והציע לו להשיא את בתו לחזקה ועל ידי כך ישכן ביניהם השלום, אולם רבי עזריאל הגיב על הצעה זו בבוטל ואמר: "מצאנו בפרשת ביידיה, 'את-בתי נתתי לאיש הזה לאשה'. לאיש אמרה תורה נתתי את-בתי, ולא למלאך..."

אולם בנוסף לכך, קמו לו לחזקה מרשיעי ברית שבקשו להרע לו, והם לא פחלו בשום אמצעי כדי לפגוע בו. אחד מאותם רשעים, הלך פעם לאכל קרצא בפני השלטונות והעליל עליו עלייה שפלה, כי מבקש הוא למרד בהם ויש להענישו בכל חמרת הדין. החזקה היה נתון במצר ובמזוק, ומכיון שלא היה ספק בידי העסקנים לבטל את העלילה, נאלץ להסתתר בעירה קטנה בשם ליבונזה, ושם שהה בימי ראש השנה. יחד עמו היתה גם קבוצה מחסידיו ובראשם הרב"ד של לבלין, רבי יוס' טוב גטיל מטשוחוב, בעל "טהור רעיונים", שהיה מחסידיו הנלהבים של החזקה, ומענין שעל ספרו 'ישנה הספמה מ'ראש הברזל'. בתפלת שמונה עשרה של ראש השנה, האריך רבי יוס' טוב זמן רב, והחזקה שפסם לפניו הורה לשליח הצבור להמתין עד שפסם הרב"ד את תפלתו. לאחר שעה ארבה, פסע רבי יוס' טוב לאחוריו, ואחר נגש אל החזקה ולחש לו באזנו: "ברוך שפטנו מענשו שלחה! זה עתה התבשרתי בתפלתך, כי המלשין הנתעב מת בקצור ימים", וזאת פעל הרב"ד בתפלתו הארבה. נענה החזקה ואמר לו: "ידעתי, בני, ידעתי".

מתנגדיו של החזקה לא בשו לעשות כנגדו מעשים שפלים ונבזים, וחפשו כל דרך כדי לבזותו בצבור ולהחליש את רוחו. פעם, רכשו מתנגדיו בקבוק יין מאחד הנכריים בעיר, והעמידו את בקבוק היין על שלחנו של החזקה. בטוחים היו, שהוא לא יגיח כי יין נסך הוא, וכך יעלה בידם להוכיח את חסר יכלתו לחזות בדברים נסתרים, אולם לתדהמתם, שפנגס החזקה והביט בבקבוק היין, צוה להוציאו מלפניו ולהביא בקבוק אחר תחתיו.

לשיא השפלות הגיע אחד מבאי בית מדרשו של החזקה, שהיה בחור צעיר לימים בשם יחזקאל האגער, בנו של רבי אריה ליבוש אב"ד קוזמיר, אשר נתפס למרבה הצער להשפלה ומינוח שלטה בו. החזקה שהפיר כי תולעת של כפירה מברסמת בו, היה מרחיק את חסידיו ממנו והורה להם להשמר מדעותיה הפסולות, והדבר חרה לו מאד. ברב פעסו, נטל פעם יחזקאל זה קלף עתיק יומין ורשם בו באותיות אשוריות: "יחזקאל יעקב בן מאטיל - משיח". מסביב לתבות אלו, הוסיף צרופים שונים על פי תורת הקבלה, עם גימטריאות ושמות נסתרים, עד שהיה נראה הדבר בפתקא מן שמיא שפך הכרו עליו בשמים. את הקלף הניח בתוך בגדי השבת של החזקה, וסבור היה כי פשהוא ימצא את הפתק, ומהר להכריז על עצמו כמשיח והוא יעשה אותו ללעג וקלס. בשלש החזקה את בגדיו ומצא את הפתק שהיה בו, הביט בו לרגע ואז קם והכריז בקול: "חזקמו של הקב"ה אמת, ואם אין חזקתם של אמת על הקלף, סמן הוא שהוא פתב שקר". ואז קרא בקול שלש פעמים: "שקר, שקר, שקר"! ופני יחזקאל חפו. לאחר שעמד החזקה על זהותו של בן-הקלעל, התנבא ואמר על יחזקאל והיהודים פנוהו "חזקל משמד". למרות התנגדותו, השתדל כל ימיו אצל השלטונות למען יהודי דורו, והרבי ר' בנימין מפשיסקא אמר לו פעם: "לא יעזר לך שום דבר, אתה תמות כבעל תשובה". ואמנם הוא נפטר בלונדון כבעל תשובה גמור, בכ"ו בטבת תר"ב.

על יחזקאל זה מספר, כי פעם ראה את אחד מאצילי פולין שהגיע לבקר את החזקה, וכשראה ביצד התקבל האציל אצלו בלבביות ובכבוד גדול, יצאו עיניו מקנאה והוא בא בקובלנה אל 'החזקה': "מדוע אין דעתו של הרבי נוחה ממני ורודף הוא אותי עד חרמה שפא עתיד אני לצאת מכלל ישראל, ואילו את האציל הפולני שהוא גוי מנסן ומלדה, מכבד הרבי עד מאד?" השיב לו 'החזקה': "מדברי התורה בן סורר ומורה למדתי זאת, שנענש בסקילה בגלל שגדון על שם סופו, ועתיד הוא ללסטם את הבריות ולעבר על אסור רציחה. ולכאורה תמוה ענשו, מדוע נענש הוא בשרפה פאשר כל רוצח נדון בסוף שהיא מיתה קלה משרפה? אלא מכאן ראה, שהמור הוא האיש שנמצא בדרך לצאת לתרבות רעה, ממי שכבר נמצא בדרך הטמאה. וגרועה ההתחמקות מהחמץ..."

מאורות

המאור רבי **ברוך מרדכי מבורז'סק** י"ע ליום ההולאל י"ד באבול תרי"ב

מגאוני התורה גדורו, מרואי פני הגר"א מוילנא ומתלמידי בעל התניא והשלחן ערוך. התייחס מאביו בנחרותו, וכשעבר לוילנא התבלט כעלוי ובעל הגיון. התגדל אצל רב העיר וילנא רבי שמואל אביגדור, שלמים נעשה אביר-חרוגו, ואף השיא לו את בתו, ובתחתונה השתתפו גדולי וילנא ובראשם הגר"א. מיד לאחר נשואיו, כבר התמנה לראש ישיבה גוילנא והעמיד תלמידים רבים, אותם גם הדרוך לפתח את פשרון הנאום ולמים היו רבים מהם למגידים מפרסמים. לאחר שהתודע לרבי שניאור זלמן מליאדי בעל התניא, הפך לאחד מגדולי חסידיו ומעריציו, ולמים נעשה רבם של החסידים גוילנא. בשנת תקס"א לקראת המנה לרב העיר בורז'וסק בה שמש פיובל שנים, והיה אהוב על כל בני קהלתו מכל העדות והחוגים. בשנת תרי"א, בהיותו יקן ושבע ימים, החליט לעלות לארץ ישראל והתיישב בירושלים. נפטר בה לאחר כשלוש שנים וקברו נחבץ בקמוד מרא לציונו של האור החיים הקדוש בשפולי הר הזיתים. עונתו ושפל כרד היה, ומספרים שבפניסה לביתו היתה תמיד שלולית מים בין בימות החרף ובין בקיץ. פעם שאלוהו על סבת הקוות המים, והוא אמר: "הרי אמרו חז"ל, שהקב"ה הראה לאדם הראשון דור-דור ודושי, דור-דור ורפני, דור-דור וחקמיו. וכשהראה לו את ברוך מרדכי משמש קרב בעיר הגדולה בורז'וסק, התמלא אדם הראשון פליאה בשאט נפש, ומאותה יריקה נותרה השלולית שאינה מתרששת לעולם..."

יוסף דעת

על הפסוק שבפרשתנו "לא יהיה כלי-יגבר על-אשה, תרגם ויתנו: "לא יהיה גוילן דיצתא ותפלין והגונו תקוני גבר, על אפא", ומכאן נשנים המניחות תפילין עוברות על איסור תורה. בספר 'שומר אמונים', כתב רמז לזה כי התיבות "קלי-יגבר" הן באת"ב בגימטריה זו תפילין: חז"ל כבר נחלקו אם מצוות תפילין היא מצוות עשה שהזמן גרמא ואם נוהגת גם בלילה ובשבתות, ונפק מינה מכך לציצית ותפילין לאשה וכל שאר המצוות שהזמן גרמא, אך כבר נאמר בפירוש במשנה בברכות, שנשים ועבדים וקטנים מטורין מקריאת שמע ומן התפילין. החיד"א בספרו "ברכי יוסף" תמה מדברי יונתן אלו על המובא במסכת עירובין שמכל בת שאלו היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים, והרי היתה עוברת על לאו מן התורה בכך, ואיך הותר לה לעשות כן? והוא מיישב זאת על פי הנאמר בירושלמי בברכות ובפסיקתא רבתי, שדעתו של ר' חזקיהו בשם ר' אבהו היתה שאומנם כן מיחו בידה חכמים, כך גם כתב השפת אמת, שדעת המתיירים למיכל בת שאלו הניח תפילין, היא שתפילין אינה מצוות עשה שהזמן גרמא, וגם לילה ושבת זמן תפילין הם, ולכן אין זה כלי גבר ואף נשים חייבות בה. אולם הלבוש והאליה זוטא כתבו, שאין להביא ראייה ממיכל בת שאלו שהיתה בת מלך והכל מכירין אותה, ולכן אין בה את החשש של שמלת גבר. מהרש"ל יישב שמיל זוהרה בנסיכה ולכן הותר לה, והבן איש חי כתב שעשתה זאת מפני שלא זכתה לכניס ורצתה להיות תמיד עסוקה במצוות, ישנן מסורות על נשים חשובות נוספות שהניחו תפילין, כגון אשתו הראשונה של האור החיים הקדוש שהיתה מתעטפת בטלית ומניחה תפילין, אך הלכה פסק הרמ"א וזם הנשים רוצים להחמיר על עצמם מוחים בידם, וכן כתבו המקובלים שהאיסור חמור מאד, ובפרט בימינו שהמתחשבים המחבלים בכרמים מסלפים את התורה ועושים טפל לעיקר, שוודאי אסור הדבר בתכלית ויש להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

היה היה

לא־תשיה לאחיה נשך כסף

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעֲלָה בְּשַׁנַּת תַּקל"ז, בְּיָמָיו שֶׁל הַמַּקְבֵּל הַמְּפָרֵס רַבִּי שְׁלֹמֹם מִזְרָחִי דִידֵיע שְׂרַעֲבִי, הִרְשֵׁ"ש הַקְדוּשׁ. אוֹתָהּ שָׁנָה הִיָּתָה שְׁנַת שְׁמִטָּה, וְלֹא זֶה בְּלַבַּד שֶׁהָאָרֶץ שֶׁמָטָה לְגַמְרִי וְלֹא נִתְּנָה אֶת יְבוּלָהּ, גַּם נִסְגְּרוּ אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְבוֹרוֹת הַמַּיִם לֹא הִתְמַלְאוּ. הַיְשׁוּב הַיְהוּדִי בְּלוֹ הָיָה בַמְצוּקָה, וְהִצְרָה נִגְעָה לְכָלוֹ שֶׁל הִרְשֵׁ"ש. הוּא פָּנָה לְתַלְמִידוֹ הָאֶהוֹב רַבִּי יוֹסֶטוֹב אֶלְגִּזִי, הַיְדוּעַ בְּכַנּוּיוֹ מִהִרְיִ"ט אֶלְגִּזִי, וּבִקְשׁ מִמֶּנּוּ לְצַאת יַחַד עִם הַתַּלְמִיד הַנוֹסֵף רַבִּי יַעֲקֹב חֲזָן, לְאֲרָצוֹת אֲשֶׁכְּנֹה, כְּדִי לֵאסֹף תְּרוּמוֹת מַגְדִּיבֵי עִם הַלְעָצֵל הַיְשׁוּב הַיְהוּדִי שֶׁבָּאָרֶץ הַקְדֻשׁ. עַל אַגְרָת מִיַּחֲדָת, הַעֲלָה הִרְשֵׁ"ש אֶת אַגְרָתוֹ לְפָרְנָטֵי קַהֲלַת פְּרַנְקְפּוּרְט, שֶׁהִיָּתָה אַחַת הַקַּהֲלוֹת הַיְהוּדִיִּים וְהַגְּדוֹלוֹת בְּגוֹלַת אֲשֶׁכְּנֹה, וּבָהּ בִקְשׁ מֵהֶם לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידָיו הַחֲשׁוּבִים וְלַעֲמֹד לִימֵנָם. עִם הַגִּיעַ הַמִּהְרִי"ט וְחִבְרוּ לְפָרְנְקְפּוּרְט, יֵצְאוּ בְנֵי הָעִיר לְקַרְאָתָם וּבְרֵאשֵׁם רַבָּה שֶׁל הָעִיר רַבִּי פִּינְחָס הַלְוִי הַדּוּרְבִיץ בַּעַל הַפֶּלְאָ"ה, וְהַנְשׂוֹר הַגְּדוֹל רַבִּי נִתָּן הַכֹּהֵן אֶדְלֶר, וְהָעִיר בְּלֶה הַמֵּתָה מִהַתְרַגְּשׁוֹת לְקַרְאָת בּוֹא הָאוֹרְחִים הַדְּגוּלִים מֵאָרֶץ הַקְדֻשׁ.

יָמִים אֲרָבִים עָשׂוּ שְׁלִיחָיו שֶׁל הִרְשֵׁ"ש בְּפָרְנְקְפּוּרְט, וּבְמַהֲלָכָם עָרְכוּ מַגְבִּיּוֹת וְגִיּוֹם תְּרוּמוֹת מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם, וְשְׁלִיחוֹתָם הַכְּתוּרָה בְּהַעֲלָחָה. בְּאִמְתַּחַתָּם הַצְטַבַּר סְכוּם גְּדוֹל שְׂדֵי הָיָה בּוֹ לְשִׁלְמֵם אֶת הַחֻבוֹת הַמַּעֲיָקִים שֶׁל הַקַּהֲלָה הַיְהוּדִית בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹתָם הָיוּ חִיבִים לְמַלְוִים הָעֲרַבִיִּים שֶׁבְּעִיר, וְהֵם הִלְכוּ וְתַפְּחוּ בְּשֵׁל הַרְבִּית הַגְּבוּהָה. עִם יְצִיאַת הַשְּׁלּוּחִים מִפְּרַנְקְפּוּרְט, נִלְוָה אֲלֵיהֶם הַבַּחֲזוֹר מִשֵּׁה סוֹפֵר, שְׁעֵתִיד לְהַתְּפָרֵס כְּרֵאשׁ גּוֹלַת אֲרִיאֵל הַחֶת"ם סוֹפֵר, גְּדוֹל תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי נִתָּן אֶדְלֶר, וְטָרַם נִפְרַד מִמֶּנּוּ, הוֹשִׁיט לְפַתַּע הַמִּהְרִי"ט אֶת יָדוֹ אֶל הָאִמְתַּחַת וְשִׁלַּף מִשָּׁם צְרוּר כֶּסֶף בּוֹ הָיוּ מְטַבְּעוֹת זָהָב רַבִּים. אֶת הַצְרוּר קָבַל רַבִּי יוֹסֶטוֹב זְמַן קֶצֶר קֹדֶם לְכֵן מֵאֲחַד מְעִשְׂרֵי הָעִיר בְּשֵׁם זִימְנוּד לִילְנֵטֵל, בְּצִרוּף בְּקִשָּׁה לְהַקְדִישׁ אֶת הַכֶּסֶף לְיִשִּׁיבַת בֵּית אֵל וְלַהַתְּפַלֵּל לְרַפּוּאָת בַּתוֹ הַיְהוּדָה. "אֶת צְרוּר הַכֶּסֶף הַזֶּה", אָמַר הַמִּהְרִי"ט לְחֶת"ם סוֹפֵר, "מִבְּקִשׁ אֲנִי לְהִשִּׁיב לְבַעֲלָיו, כִּי לְבִי אוֹמֵר לִי כִּי מְקוֹר כֶּסֶפוֹ אֵינוֹ טְהוֹר, וְנָא לְהַחֲזִירוֹ לּוֹ אֶת הַצְרוּר בְּהַקְדָּם". הַחֶת"ם סוֹפֵר הִשְׁתוּמֵם לְשַׁמַּע הַדְּבָרִים, אוֹלָם הַפְּרָסֵם ר' דָן וּגְנִינָהִים שֶׁנִּלְוָה עִמָּם קַפֵּץ מִשְׁתַּאֲהֵ וְאָמַר: "אֵיךְ זֶה אֵלָּא רוּחַ הַקְדֻשׁ! שֶׁפֶן עָשׂוֹ שֶׁל לִילְנֵטֵל בָּא לּוֹ מַעֲסָקִי רַבִּית וְעוֹבֵר הוּא עַל אֲסוּר תּוֹרָה שֶׁל נִשְׁךְ וְתַרְבִּית". עָבְרוּ יָמִים אֲרָבִים, שֶׁבְּמַהֲלָכָם הַסֵּתֶמֶל הִרְשֵׁ"ש לְבֵית עוֹלְמוֹ בַּעֲדוֹ תַּלְמִידוֹ הַמִּהְרִי"ט שֶׁהָיָה עֵדוֹן בְּגוֹלָה, וְלֹאֲחֵר שָׁשֵׁב אֲרָצָה הַתְּמַנָּה לַעֲמֹד בְּרֵאשׁוֹת יִשִּׁיבַת הַמַּקְבָּלִים "בֵּית אֵל" עַל מְקוֹם רַבּוֹ הִרְשֵׁ"ש.

זְמַן קֶצֶר לֵאחֲרֵי שְׁחִזוֹר רַבִּי יוֹסֶטוֹב אֶלְגִּזִי אֲרָצָה, הַגִּיעַ אֲדָם בְּלִתֵּי מְכַר מֵאָרֶץ אֲשֶׁכְּנֹה לְכַבֵּר בִּירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הִתְרַגַּשׁ מְאֹד לְרֵאוֹת אֶת הָעֲנִיּוֹת וְהַדּוּחַ שֶׁפָּקְדוּ אֶת תּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וּבִיחוּד אֶת אֵלוֹ שְׁעַמְלִים בַּתּוֹרָה. אַחַד הַמַּקְוֹמוֹת בְּהֶם בְּקַר הָאוֹרַח שֶׁמְמַלְבּוֹשִׁיו וּמַגְנוּנָיו נִכַּר הָיָה כִּי עֲשִׂיר גְּדוֹל הוּא, הָיָה בִישִׁיבַת הַמַּקְבָּלִים "בֵּית אֵל". עִם הַכְּנָסוֹ, נִעְגְּמוּ פְּנֵי לְרֵאוֹת אֶת בֵּית הַמְּדַרְשׁ בְּעִנְיָו, אֶת הַשְּׁלֻחָנוֹת הָרְעוּעִים וְאֶת הַכְּתָלִים הָעֵתִיקִים הַמְּטִים לְפַל. נִמְנָה הָאִישׁ וְהַחֲלִיט לְפָאֵר מַחְדָּשׁ אֶת בֵּית מַקְדָּשׁ מַעֲט, וְלִשֵׁם כֶּף נִפְגַּשׁ עִם גְּבַאי בֵּית הַמְּדַרְשׁ, רַבִּי אֲבִיגְדוֹר עֲזַרְיָאֵל בַּעַל "זְמֵרַת הָאָרֶץ", וְהַפְּקִיד בְּיָדוֹ סְכּוּם גְּדוֹל לְתַקּוֹן בְּדָקִי הַבֵּית וְחִדוּשׁ פְּנֵיו. קִדְחָנוֹת הַחֲלָה בְּמַקּוֹם, נִגְרִים תַּקְּנוּ אֶת הַשְּׁלֻחָנוֹת, צִבְעִים צִבְעוּ אֶת הַקִּירוֹת, שְׁטִיחִים חֲדָשִׁים נִפְרְשׂוּ עַל הָרִצְפָה וְסָפְרִים חֲדָשִׁים נִרְכָּשׁוּ בַּדּוֹן רַב. בְּזִמְן קֶצֶר הַשְּׁתַנָּה בֵּית הַמְּדַרְשׁ לֹא הִכָּר וּבְכָל פְּנֵה נִכְרוּ הַמְּאֻמְצִים לְחִדוּשׁ הַמַּקּוֹם, אֵלָּא שְׁלֵאֲחֵר זְמַן יָמִים מַעֲטִים נִדְהָמוּ יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמְּדַרְשׁ לְרֵאוֹת כִּי הַקְּעָרָה מִתְּהַפֵּכֶת עַל פִּיָּה. כָּל כְּלֵי הַבֵּית הַיְשָׁנִים שֶׁהוּצְאוּ מִן הַבֵּית הַחֲזוּרוּ אֲלָיו, וְכָל הַחֲדָשִׁים שִׁזָּה עֲתָה מְקָרֹב בָּאוּ, הוּצְאוּ מִמֶּנּוּ לְמַרְבֵּה הַפְּלִיאָה. גַּם הַפְּרָכַת הַמַּחְדָּשׁ שֶׁנִּתְלַתָּה עַל גְּבֵי אַרְזוֹן הַקְּדֻשׁ וְהַרְהִיבָה אֶת כָּל עֵינֵי רֹאֲיֶיהָ, הוֹרְדָה מִמַּקּוּמָהּ וּמִתּוֹכָהּ נִפְרָמוּ כָּל הַחוּטִים הַחֲדָשִׁים שֶׁנִּשְׁפְּרוּ בָּהּ, בְּהֶם נִרְשַׁם שֵׁם הַנְּדִיב. הַדְּבָר הָיָה לְפָלֵא בְּעִנְיֵי לִוְמָדֵי בֵּית הַמְּדַרְשׁ וּמִתְּפַלְלָיו, אֵךְ בְּשִׁשְׁמַעוּ שֶׁהַדְּבָר נַעֲשָׂה בְּצוּוֹ שֶׁל רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה הַמִּהְרִי"ט, קָבְלוּ אֶת דְּבָרָיו בְּהִשְׁלָמָה וְלֹא הִרְהָרוּ אַחֲרָיו. מִי הָיָה הַנְּגִיד הַלְּזוֹ? הָיָה זֶה אוֹתוֹ זִימְנוּד לִילְנֵטֵל מִפְּרַנְקְפּוּרְט, שֶׁבִּשְׁעֵתוֹ בִּקְשׁ לְהַעֲנִיק לְרַבִּי יוֹסֶטוֹב סְכּוּם גְּדוֹל לְמַעַן יִשִּׁיבַת "בֵּית אֵל", וּבְשִׁקְבַל בַּחֲזָרָה אֶת הַכֶּסֶף מִיָּדוֹ שֶׁל הַחֶת"ם סוֹפֵר לֵאחֲרֵי שֶׁהַמִּהְרִי"ט מֵאֵן לְקַחַת אֶת כֶּסֶפוֹ, הַתְּמַלֵּא חֻמָּה וְכַעַם וְהַחֲלִיט לְהַתְּחַפֵּם וְלַהַעֲנִיק אֶת כֶּסֶפוֹ לְיִשִּׁיבָה בְּלִי יְדִיעַת רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה, כְּדִי לְכַפֵּר בְּמַעֲשָׂהוּ זֶה עַל חֲטָאוֹ הַגְּדוֹל בְּכֶף שֶׁהוּא מְלוֹה אֶת מַעוֹתָיו רַבִּית. אוֹלָם גַּם מִזְמָה זֶה נִכְשָׁלָה בְּעִנְיֵי הַפְּקוּחוֹת שֶׁל הַמִּהְרִי"ט וְהָאִישׁ חֲזַר לְעִירוֹ בְּפִחֵי נֶפֶשׁ.

דְּבָרֵי הַיָּמִים

בט"ו באלול מתחילים יהודי תימן באמירת הסליחות, שהוא חצי חודש לפני ראש השנה.

י"ז באלול הוא אחד מימי השמחה המובאים במגילת תענית, כי בו ביטלו את גזירות הרומאים שהיו מצרים את בני ישראל ומנעו מהם לערוך נישואין.

בי"ח באלול, שלח נח את היונה מהתיבה לאחר המבול, ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה.

בי"ז באלול תרצ"ט, פרצה מלחמת העולם השנייה, הגדולה והאימה בימי העולם, והתחילה שואת יהדות אירופה, שכיולתה שליש מעמנו, הי"ד. במלחמה נספו כ"60 מיליון איש, מתוכם כ"40 מיליון אזרחים. המלחמה הסתיימה בכ"ח באייר תש"ה, עם חתימת גרמניה על חוזה הכניעה הסופי.

בי"ח באלול תרפ"א, הוקם הקיבוץ הראשון בתולדות ישראל, קיבוץ עין חרוד. הקיבוץ הוקם בעמק יזרעאל והוא נחשב לחוד החנית של מהרסי הדת בישראל שהתריסו כנגד אלוקי ישראל ותורתו והיה סמל לעוקרי הדת. על חלק מחברי הקיבוץ נמסר, כי השליכו בשאט נפש ספר תורה ארצה, רח"ל. כבר אז, לפני כשבועים שנה, התנבא הרב כהנמן מפוניבז' (נפטר בכ" באלול תשכ"ט), כי יום יבוא ויקום בית כנסת בעין חרוד. ואומנם שנים רבות לאחר מכן, הוקם בית כנסת בקיבוץ עין חרוד, וכמה מתושביו חזרו לשרשיהם והתקרבו אל ריבון העולמים, כמה נפלאים הם דרכי ההשגחה העליונה!

בי"ט באלול שנת ד'תתקמ"ט, נהרג על קידוש השם, רבנו יעקב מאורלייניש תלמיד רבנו תם, בפרעות שפרצו בעת הכרתת ריצ'רד לב הארי למלך אנגליה.

יודעי דבר ספרו, כי אביו-חרוגו של לילנעטל זה היה שמש הקהלה בוילנא בימיו של הגאון מוילנא, ובאשר הקציבו פרנסי הקהלה קצבה שבועית למשפחת הגר"א, כדי לתמוך בו בדרך כבוד, מנו את הגבאי הלז להביא מדי שבוע את הכסף לבית הגר"א, אלא שהוא מעל בשליחותו ונטל את הכסף למיטו. זמן רב סבל הגר"א ובני ביתו חרפת רעב, אך מעולם לא ספרו את צרתם לפרנסי הקהלה שהיו בטוחים כי שליחותם מתמלאת במלואה. רק לפני מותו התוודה האיש על חטאו הנורא, וכך התפרסם הדבר. נפשו של זיגמונד זה, בנו-חרוגו של השמש שהתגדל בביתו ונהנה בילדותו מכסף הגזלה, נפגמה עד היסוד, וכשגדל הפך למלוה רבית שנתן את כספו בנשך.

משבח

אל ביתו של רבי אליהו חיים מוילנא, שהתפרסם בלבו הטוב ובמעשי החסד המרבים שלו, נכנסה פעם אחת אשה אחת ותמעתה על לחיה. "רבי", פתחה האשה וספרה בקול שבו "אבודת אני!" נחמה הרב ובקש ממנה לספר לו מה ארע עמה, דבר דבר על-אפניו. פתחה האשה וספרה: "איני תושבת העיר, אלא באתי מביליסטוק ללודז' כדי לרפא מלאי גדול לחנותי, ובירי סכום גדול של עשרת אלפים רבל. בהיותי בשוק, לאחר שבקר הזמנתי את כל הסחורה במחירים טובים, גליתי להרדתי כי הכסף פלו נעלם ממני. מאז איני לי מנוחה לרגע ואיני יודע מה לעשות. ביצד אשוב לביתי והכסף הרב איננו אתי? תרוב עלי עולמי!" הקשיב הרב לדבריה, והחל לנחמה ולדבר על לבה. "הרי לודז' היא עיר גדולה לאלקים ומלאה היא בכני ישראל פשרים המקפידים על קלה בבהמורה. ודאי אחד מהם מצא את הכסף והוא יקניס בו ללא ספק את מנחת השבת אבדה". התנחמה האשה, הוטרדה בירי הרב את פתבת מגנייה ויצאה. ימים מעטים לאחר מכן, הגיע סבל פשוט לבית הרב, ובקש לשוחח עמו בייחודות. "אדוני הרב, אני מצאתי את צרור כספה של אותה אשה, אך רצוני לדעת מה דיני. איני מבקש לדעת מדת ישר או מדת חסידות, אלא מהי מדת הדין. אם מצוה אני מן הדין להחזיר את האבדה, אעשה זאת כמובן. אולם אם לפני משורת הדין, הרי אני קודם לה, שכן אשה וילדים רכים תלויים בי וקשתה עלי מאד פרנסתם. איני בקי בתורה, שכן לא זכיתי ללמוד אלא מעט. אולם ידוע לי שמתר לטל אבדה לאחר יאוש הבעלים, ומבקש אני לדעת את פסק הדין". שמע רבי אליהו חיים את דבריו, ומפיון שלא קצא לאתרו פתרון שיניח את הדעת, בקש ממנו את פרטיו והבטיח לו לברר את הדין במהרה ולהודיע לו קצת אמרי אמת. "על רבי אליהו חיים בספירה הסבוכה, חקר ובדק בספרים וקשלא מצא דברים ברורים, שגו מכתב אל רבי יצחק אלהן מקובנה כדי למצוא מוצא מן הספק. מיד בקש רבי יצחק אלהן את המכתב. שלף קלמוסו וכתב בצדו הדברים: "כבר אמרו פירושלמי, שאין דין יאוש באשה, שכן מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומפיון שנמצאה האבדה קדם יאוש הבעל. מצוה על המוצא להחזיר את האבדה לאשה". כשקבל רבי אליהו חיים את תשובתו של רבי יצחק אלהן, שלח מיד טלגרמה לביליסטוק, כדי להזמין את בעלת האבדה לביתו. ויחד עם זאת הזמין את הסבל לביתו והראה לו את מכתבו של רבי יצחק אלהן. בדומיה ובקבלת דין שמים, שלף המוצא הישר את צרור הכסף במלואו, והניחו לפני הרב. נטלה האשה בשמחה את כספה, לאחר שבקר מזמן התיאשה ממנו. פתחה את הצרור כדי למנות את כספה ולשמחה גלתה כי אף פרוטה לא היתה חסרה בו. שלפה האשה שלשת אלפים רבל מתוך הצרור הגדול, ובקשה להעבירו לאתו סבל באות הוקרה על ישרו, אך לתדהמתה ולתדהמת הרב, סרב האיש ישר הדרך לקחת אף פרוטה אחת, ואמר: "אם חשקה נפשי בממון של אחרים, הייתי יכול לקחת את הצרור פלו, אך איני רוצה לטל מתנות אחרים ואף איני חפץ לקבל שכר בעולם הזה על המצוה". השתוממו כל הנוכחים מעז רוחו של הסבל, שהיה נראה פשוט שאין לו יד ושם בתורה, אולם מדותיו נאצלות וישר דרכו לסמל ודומה.

מטעם

בייחצא למלחמה על-איביד (כא.ב)

התבות בייחצא מהברות במקום, והתבות למלחמה על-איביד מטעמות בטעמי מאריד טרחא אתנה. דברי נחמה יש כאן לאדם, שאם הוא יוצא למלחמה נגד יצרו ומכניע את תאוותיו, הגם שיש לו מלחמה כל ימיו בעולם הזה, והוא מאריד טרחא וקשי, הרי שבסופו של דבר יזכה לאתנה ולמנוחה בעולם הנצחי. וגם סופי התבות הם אהליה, שבזכות מלחמתו ביצרו, יזכה לישוב שלו ושאנו באהלו. (פרח שושנה)

ונתנו ה' אלקיך (ש)

תבת ונתנו בטעם גרשים, והתבות ה' אלקיך בטעמי דרגא תביר, כדי להורות לאדם שעובד את ה' ועולה ממדרגה למדרגה, שלא יחשב שהשיג את מדרגותיו בזכות עבודתו, אלא הכל הוא מתנת אלקים והוא הנותן לה פה לעשות חיל. ואיביד זה היצור הרע, שהקב"ה נותן אותו בידו, וטעמו בגרשים שאם רוצה אתה לקרשו, דע לה כי ה' אלקיך נתן לך אות, ואי יתקום בך דרגא תביר, שתשבר את המדרגות והנאות ותבין שלא השגת כלום מעצמך, אלא הכל ממנו יתברך. (ששו ושמחה)

והיה אם-לא הפצת בזה (כא.ד)

תבת והיה בגרשים, לרמוז לדברי רש"י שסופו לשאן אותה והגרשים מרמזים על גרשים. (פני יוסף)

מדגש

ירח הוא שם נרדף לחדש, כפי שמוזכר בספרותנו "ובכתה את-אביה ואת-אמה ירח ימים", ונקרא כן על-שם הירח שמקיף את כדור הארץ בהדש ימים. מעניו הוא, שבנשואיו משתמשים בלשון חדש כפי שמוזכרים בכתבה "קד וקד ימים בהדש", ואלו בגט נקב "קד וקד ימים לירח פלוגי". ואמרו חכמים שהספה היא, כי באשה נאמרה לשון דומה לחדש "פרייקח איש אשה חדשה", ולעצמת זאת נאמר "גרש ירחים", לשון ירח על גרושיו. על-פי הבדל מעניו זה, פרש הרבי ר' שמלקא מניקלשבורג את דברי רש"י שמקורו מ'הספר' הכתוב במשורף שסופף לשאנתה", וכתב על זה הראש "לא ידעתי מהיכן דרשו זאת", אך לפי הבדל לשוני זה מבאר הדבר, כי התורה הזכירה כאן לשון של ירח ולא של חדש, הגם שמדבר כאן בנשואיו, ומכאן שסופו לשאנתה ולגרשה....

ממלח

לאחר גזרתו של רבנו גרשם מאור הגולה, שהתקבלה בין עדות אשכנז, תקנו חכמים 'חרמ מאה רבנים', אם מסבות מסמות לא נתן להם את האשה נושא בעלה אשה אחרת עליה, והתנו את הדבר בהסכמת מאה רבנים. כאשר השתבשו סדרי העולם, קרן התורה ורדה וחכמיה ורבניה התמעטו, כתב הנודע ביהודה כי בימינו יש להקל בהתרה זה, ואין מן החיוב למצא מאה רבנים ממש, אלא די במציאת מאה תלמידי חכמים מבקשים. כשנודע דבר ההתרה, אמרו אז בהקצה כי אין זו קלא אלא חמרא, שכן קל יותר למצא מאה רבנים, מלמצא מאה למדנים....

מעשה בשני מחתנים שבאו זה עם זה בקשרי שדוכים, ונכנסו יחד אל ה"חזון אי"ש" כדי לקבל את ברכתו, ובקשו עצה ביצד לחלק ביניהם את על ההוצאות של עריכת הנשואין ורכישת הדירה. פנה ה"חזון אי"ש" אל המחתי האחד ואמר לו: "אתה תקבל על עצמך את הוצאות רכישת הדירה", ואל השני אמר: "אתה תקבל עליך את הוצאות החתונה וכלי הבית". נבהל המחתי הראשון ושאל בקול רועד: "ביצד אוכל להשיג סכום זה גדול לרכישת דירה?" אמר לו ה"חזון אי"ש": "וכי סבור הנך שאתה הוא הנותן? הרי הנותן הוא הקב"ה, ואתה רק השליח לבצע את הדבר. אם כן, מה אכפת לך להתמנות לשליח לרכישת הדירה? אך אם קשה עליך הדבר ואינך רוצה להיות השליח לך, מחליף אני את השליחות", ומיד אמר ה"חזון אי"ש" למחתי השני "אתה מתמנה להיות השליח לרכישת הדירה, והראשון יהיה השליח להוצאות החתונה ורכישת כלי הבית". פתח המחתי השני, שהיה פתח ונבון דעת, ואמר ל"חזון אי"ש": "אם הרב ממנה אותי לשליח לרכישת הדירה, למה לא יזכה אותי להיות שליח גדול יותר? נהנה ה"חזון אי"ש" משאלתו ואמר: "צודק אתה, ולכן מתמנה אתה ברגע זה להיות שליח לכל ההוצאות, של הדירה, של החתונה ושל כל הנהלה". לא חש המחתי הראשון בנוח מן שפקפק בדברי הרב, והוא החל להצטדק ולומר ששומרים הוא לשאת בעל החתונה וכלי הבית, אלא שה"חזון אי"ש" אמר לו: "בכך אחרת את המועד. המחתי שלך זכה מן השמים להתמנות על הכל ומן השמים יסייעו בידו". ואך אמנם ארע. בהדשים הפאים עד זמן החתונה, ראה המחתי השני העצוקה בלתי רגילה במעשי ידיו ובכל אשר פנה הצליח ה' בעדו, עד שעלה בידו להשיג את כל ההוצאות ביד רחבה למעלה מדרך הטבע ויהי לנס.

למה נסמך הפסוק 'ושמח את-אשתו אשר-לקח' לפסוק 'לא-יחבל רחים ורכב ביינפש הוא הבל'?

כדי ללמד את האדם שבא לשאן אשה מוסר ודרך ארץ, שלא יחבל רחים ורכב ולא ימשכן את עצמו בחובות גדולים להוצאות נשואיו בפזרנות... (ספרים)